

Ny status for havfugleområder i Nordsøen

Et nyt atlas giver for første gang en oversigt over havfuglenes forekomst i Nordsøen. Publikationen, *Important Bird Areas for Seabirds in the North Sea including the Channel and the Kattegat*, er resultatet af et samarbejde mellem det britiske Joint Nature Conservancy Council (JNCC), det hollandske naturinstitut IBN-DLO og Ornis Consult. Det præsenterer en vurdering af antallet af de enkelte havfugle på havet og giver en klassificering af områdernes ornitologiske betydning.

Under den femte Nordsøministerkonference i Esbjerg i starten af juni i år blev vandfugle- og havfuglespecialister fra landene omkring Nordsøen enige om at samle den tilgængelige viden om fuglenes antal og fordeling i Nordsøen. Nordsøatlasen omfatter alle de havfugle, der udnytter Nordsøens føderessourcer, fra kystnære arter som Islom og Toppet Lappedykker til pelagiske arter som Søkonge. Det umiddelbare formål med Nordsøatlasen er at tilvejebringe dokumentation for strategier for den fremtidige udvikling af naturbeskyttelse og forvaltning af Nordsøen. Atlasen giver også de første beregninger af antallet af havfugle inden for hvert område.

Store og sammenhængende områder fremfor mange små

Nordsøatlasen viser, at mange havfuglearter i Nordsøområdet har sammenfaldende udbredelser. Tre områder i Nordsøregionen har en særlig stor betydning: farvandet omkring de vigtige havfuglekolonier på Orkney og Shetland (især om sommeren), offshore området ud for den nordengelske og skotske østkyst, fra Dogger Banke nordpå (særligt i sensommeren og det tidlige efterår), og endelig det nordlige Kattegat (efterår, vinter og forår) (Fig. 1). Skagerrak og tilstødende områder langs den Norske Rende, den østlige del af Tyske Bugt, samt det kystnære farvand mellem Frankrig og det nordlige Holland har også en væsentlig betydning for havfuglene. Ingen havfugle optræder i noget større antal i de centrale dele af Nordsøen, langs den norske kyst, omkring Fladen Grund og i de dybe dele af Tyske Bugt.

Det er karakteristisk, at flere arter foretrækker de samme store områder, hvorfor den samlede ornitologiske betydning af disse få, sammenhængende områder langt overstiger betydningen af et stort antal små områder. Således er 14 andre områder i

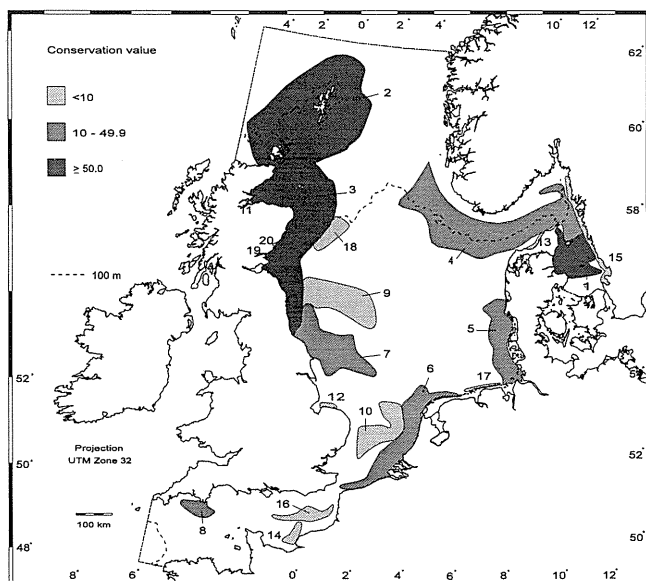

Fig. 1. Placering og udstrækning af de 20 udpegede områder af international betydning for havfugle i Nordsøen, Kanalen, Skagerrak og Kattegat.

Nordsøregionen af international betydning for havfugle, men i forhold til de seks vigtigste områder er disse områder relativt små og væsentlig mindre vigtige for havfuglene.

Den europæiske havfugledatabase

Den europæiske *Seabirds at Sea* database, der administreres af JNCC i Aberdeen, var hovedgrundlaget for informationerne om de fleste pelagiske arter. Denne database indeholder resultater fra standardiserede optællinger udført fra skibe og fly over hele området. Også fra nationale databaser og arkiver hos rapportgrupperne blev der indhentet oplysninger til arbejdet med Nordsøatlasset.

15 års tællinger på havet og fra kysterne

De sidste 15 år er der sket en betydelig udvikling i havfugletællingerne i Nordsøen, Skagerrak, Kattegat og Kanalen. Den samlede mængde registreringer overstiger nu en million, og der er hermed skabt basis for at sammenligne udbredelsesmønstre og antal mellem kystregionen og det åbne hav.

Fuglenes fordeling er i atlasset præsenteret ved sæsonbaserede tæthedskort, der afgrænser områder med høje og lave tætheder. Tabeller viser det beregnede antal af fugle inden for hvert område.

Computer-baserede Geografiske Informationssystemer (GIS) har været et centralt værktøj til områdefgrænsning og sammenfatning af de enkelte områders samlede betydning for havfugle. De traditionelle kriterier til udpegning af internationalt vigtige områder for vandfugle – specielt det såkaldte 1%-kriterium – er i den forbindelse blevet modificeret, idet Nordsøatlasset har introduceret et *Marine Classification Criterion* (MCC), der kræver, at arealet af et område, der regelmæssigt rummer 1% af en fuglearts biogeografiske bestand, ikke overstiger 3000 km². Områder, der huser 10% af en bestand, må således ikke være større end 30 000 km².

Produktionen af atlasset blev betalt af RSPB og BirdLife International.

Henrik Skov & Jan Durinck

Indtryk fra "Anatidae 2000"

Konferencen "Anatidae 2000" blev afholdt i EU-parlamentsbygningen i Strassbourg 5. til 9. december 1994. Konferencen beskæftigede sig med bevarelse, forvaltning og bæredygtig udnyttelse af svaner, gæs og ænder. Den var arrangeret af IWRB (International Waterfowl and Wetlands Research Bureau) og ONC (l'Office Nationale de la Chasse, Frankrig), og havde deltagelse af mere end 350 vandfugleforskere og -forvaltere fra over 60 lande. Fra Danmark deltog otte personer fra bl.a. Danmarks Miljøundersøgelser, DOF og Danmarks Jægerforbund.

Jagt rykker kønsfordelingen

Temaet for den første dag var "Populationer og træk", hvor Myrfin Owen fra Wildfowl & Wetlands Trust (WWT) i England talte om trækstrategier hos forskellige andefugle, og hvorledes men-

neskelige aktiviteter indvirker på bestandenes træk og reproduktionsevne. Intensiv jagt i de sydeuropæiske områder menes at have effekt på kønsfordelingen hos en række svømmeænder. Da konkurrence mellem kønnene hos visse arter i vinterhalvåret tvinger hunnerne længere mod syd end hannerne, udsættes hunnerne for et højere jagttryk. Derfor er der i flere bestande en skæv kønsfordeling med mange flere hanner end hunner.

Stefan Pihl (DMU) fremlagde resultater fra IWRBs "Sea-duck" database, som er hjemmehørende hos DMU på Kalø. For en lang række arter har optællinger i Østersøen, gennemført i samarbejde med Ornis Consult, bidraget til kraftige revisioner af bestandsestimaterne. Et af de mest markante eksempler gælder Fløjlsand, hvoraf der skønnes at være 1 000 000, fire gange så mange som formodet i 1989.

Richard Kingsford fra Australien gav et eksempel på uforudsigelige trækmønstre hos australske andefugle. Store bestande af ænder i det centrale Australien skifter yngleområde fra det ene år til det andet, idet de vælger søer, der opstår temporært som følge af svingende nedbørsforhold. Forvaltningen af sådanne arter vil nok være en af de kommende årtiers udfordringer inden for fuglebeskyttelsen i tørre områder.

Satellitsporing og flaskehalse

Et par af konferencens flittigt benyttede udtryk var satellitsporing og flaskehalsproblemer.

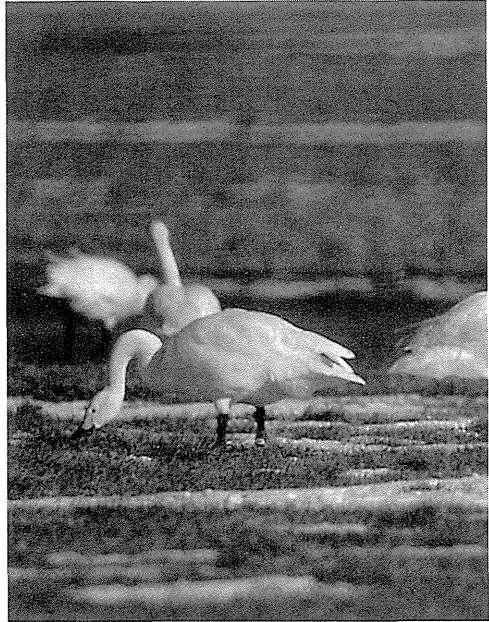
Satellitsporing blev bragt på bane af Jan Beekman fra Holland, som præsenterede de foreløbige resultater af et internationalt samarbejde omkring Pibesvanernes trækforhold. Der har vist sig en sammenhæng mellem det beregnede energiforbrug på de tilbagelagte træketaer og den næringsoptagelse, fuglene har mulighed for på rastepladserne undervejs. Rudi Drent fra Holland introducerede de energetiske "flaskehalse" i løbet af fuglenes årlige cyklus. Den enkelte arts energibehov svinger gennem året, og det samme gælder de tilgængelige ressourcer. Flaskehalse opstår på de tidspunkter af året, hvor forskellen mellem behov og ressourcer er meget lille, og som derfor er kritiske for fuglenes overlevelse. Drent opfordrede til et øget samarbejde mellem forskere fra de forskellige lande, så disse flaskehalse kan identificeres. Herved kan der bedre sættes ind hvor behovet for beskyttelse er størst.

Tony Fox fra DMU talte mere specifikt om yngleperioden som en flaskehals for gæs og svaner under arktiske forhold og for ænder under tempererede forhold.

Ænder og jagt

For mange mennesker betyder andefugle jagt. En undersøgelse viste, at 76 af 82 lande, især i Europa og Afrika, havde tradition for vandfuglejagt. Kun halvdelen af landene kræver jagtprøve – bl.a. er det ikke påkrævet i Spanien og England. Under jagten i Rusland skydes der årligt alene i den nordvesteuropæiske flyway en million ud af 8 millioner andefugle. Jagttrykket i de nordligste områder er dog for nedadgående i disse år på grund af stigende transportomkostninger og højere priser på jagtudstyr og jagttilladelser.

I forbindelse med jagten taltes meget om "høstrate" og "MSY = Maximum Sustainable Yield", dvs. maksimalt bæredygtigt udbytte, og der blev trukket paralleller til fiskerikvoter. Som bidrag til jagtdebatten fremlagde Jesper Madsen (DMU) re-

Farveringmærket Pibesvane. Foto: Bjarke Laubek.

sultaterne af forsøgsreservatorordningen ved Nyord/Ulvshale og Nibe Bredning. Her har den begrænsede jagt betydet en voldsom stigning i antallet af rastende fugle og stærkt forlængede opholdstider. Hans Meltofte fra DOF redegjorde for, hvorledes samarbejdet mellem jægere, ornitologer og naturfredere i Danmark har skabt mulighed for at udlægge 55 områder som "jagt- og forstyrrelsesfrie kerneområder" i EF- og Ramsarområder.

Ud over de mange indlæg var der udstillet 120 posters, som i tekst, figurer og billeder beskrev et utal af emner vedrørende andefugle, med alt fra iltbindingsevnen hos Indiske Gæs til genudsætningsprogrammet for Hawaiiigås.

Flere Anatidae-konferencer

IWRB planlægger at fortsætte Anatidae-konferencerne med regelmæssige mellemrum. De skal afløse de hidtidige gåse- og svanesymposier. Arrangementets størrelse bevirkede en næsten supermarkedssagtig stemning. Det kunne dog være svært at finde ud af hvilke varer, der var på hylderne, og man kan derfor håbe, at der fremover også vil blive plads til mindre formelle sammenkomster med færre deltagere og emner.

Bjarke Laubek

Naturpleje på Vestamager – en succes med forbehold

Siden 1991 har Jægersborg Statsskovdistrikt udført græsningspleje med kreaturer på 60 ha af strandensarealerne i Klydesøreservatet på Vestamager. Før afgræsningen var strandene dækket af høje græsser, og træer og buske var begyndt at indfinde sig. I dag har området en kort vegetation, der er meget attraktiv for Strandskade, Vibe og Rødben. Antallet af ynglepar er steget fra 10-15 par før afgræsningen til 40-50 par i disse år.

En tredobling af antallet af ynglende vadefugle på fire år taler for, at naturplejen har været en succes. Men dette er ikke hele sandheden. Ynglesuccesen har nemlig været meget ringe: blot 15-20% af parrene får unger, resten af rederne ødelægges af Krager, Skader og ræve.

Æggetyve

Tilværelsen som ynglefugl på de plejede arealer er ikke let. I 1993 og 1994 blev der i alt fundet 108 reder, 30 af Strandskade, 54 af Vibe og 24 af Rødben. Men blot 18 reder klækkede, mens hele 88 blev plyndret og to blev trampet af kreaturer. Viben klarede sig bedst med 13 klækkede reder, Rødbenen havde held med 5 reder, mens Strandskaden ikke fik én unge på vingerne i de to år.

Æggetyvne var især Krage og Husskade, men også Sølvmåge og Stormmåge blev set i området, og ræve søgte ofte føde i reservatet i skumringen. Men til trods for mange observationstimer i udsigtstårn blev ikke en eneste redeplyndring iagttaget direkte.

Den dårlige ynglesucces betyder, at bestandsniveauet kun kan opretholdes, hvis der hvert år kommer nye fugle til området. Det er nærliggende at tro, at tilgangen delvis sker ved indvandring af lokale fugle i takt med tilgroningen af ikke-plejede arealer. Tal fra hele Klydesøreservatet viser, at naturplejen kun har formået at bremse en langvarig negativ bestandsudvikling, men ikke har ført til en samlet fremgang.

Kunstige reder lagt ud

Da det i 1993 stod klart, at prædationstrykket på vadefuglenes reder var meget højt, blev en særundersøgelse af redeprædationen sat i værk. Et stort antal kunstige reder blev lagt ud i tre perioder gennem yngletiden og herefter fulgt med faste tidsintervaller. Da rederne blev udlagt i fæner med forskellig vegetationsstruktur, var det samtidig muligt at undersøge vegetationens indflydelse på prædationstrykket.

Foto: Henrik Olsen.

De foreløbige resultater peger på Krager og Husskader som de store redeprædatorer, idet de hurtigt opdager tilstedeværelsen af en ny fødekilde. Det er samtidig tydeligt, at prædationstrykket falder gennem ynglesæsonen og desuden er lavest i områder med høj og tæt vegetation.

Del af bred undersøgelse

Sideløbende med de ornitologiske studier blev der indsamlet insekter for at få en idé om fødemængden for vadefuglene og deres unger. Resultaterne viste, at området sandsynligvis har tilstrækkelige fødeemner, men alligevel fortrak vadefuglenes unger til Klydesøens mudrede bredder inden for de første døgn efter klækningen. Begge ynglesæsoner var dog nedbørsfattige, og de våde arealer langs Klydesøen har åbenbart været mere attraktive end de knastørre græsningsarealer.

Undersøgelserne, der er udført sammen med Mogens Lind Jørgensen som den afsluttende hovedopgave i Hortonomstudiet på Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole (KVL), er en del af forskningsprojektet *Afgræsning med stude på Vestamager*. Dette tværfaglige samarbejde mellem Jægersborg Statsskovdistrikt, KVL og Københavns Amt har til formål at belyse forskellige aspekter ved naturpleje med græssende stude. Foruden de beskrevne undersøgelser belyses veterinære og driftsmæssige aspekter af græsningen, herunder studenes parasitoptagelse og produktion i forhold til belægningsgrad (antal dyr/ha). Også den botaniske udvikling følges nøje.

Projektets resultater og erfaringer vil blive anvendt i den fremtidige pleje og vedligeholdelse af Vestamagers natur, og ved lignende plejeopgaver andre steder i landet.

Henrik Olsen